

De relatie tussen positieve en negatieve disciplineren van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de twee en drie jaar; verschillen tussen jongens en meisjes.

Universiteit Utrecht
Pedagogische Wetenschappen
Bachelorthesis
2019-2020

Naam : R. van der Aa (6884865) & A.H.P. Neelen (5960320)
Begeleider : Drs. L. Krijnen
Datum : 26 juni 2020

Abstract

This study focuses on the relation between parental discipline and the social-emotional development of children between the ages two to three and the moderating role of the child's gender. There is evidence of gender differences in the relation between parental discipline and the social-emotional development, but little research is done about these gender differences with children under the age of five. In this study a sample was used of 262 Dutch parents and their two- to three-year-old children without disabilities. Participants were recruited from day-cares, advertisements in the paper or child health clinics. Parents completed the CECPAQ to measure parental discipline and the ASQ:SE to measure the social-emotional development of the children. The findings indicated that negative discipline could predict behavioural problems with children from 33-36 months old and positive discipline predicts a healthy social-emotional development with children from 24-32 months old. This research shows that intervention- and prevention programs should pay more attention to the effects of parental discipline.

Keywords: social-emotional development, parental disciplining, toddlers, gender, ASQ:SE, CECPAQ

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Ouderlijke disciplinering en de sociaal-emotionele ontwikkeling bij peuters

Op sociaal- en emotioneel gebied maken kinderen, vanaf hun geboorte tot in de volwassenheid, een grote ontwikkeling door (Carr, 2006). Meestal ontwikkelen kinderen zich zonder problemen tot autonome en sociale volwassenen, die positief kunnen deelnemen aan de samenleving. De sociaal-emotionele ontwikkeling omvat het reguleren, begrijpen en uiten van emoties op een manier die passend is bij de leeftijd (Malti & Noam, 2016). Tussen het tweede en derde levensjaar bestaat er voor de sociaal-emotionele ontwikkeling een sensitieve periode. Het is belangrijk dat ouders hun kinderen tijdens deze periode zoveel mogelijk positieve indrukken laten ervaren (Holden, 2015). Kinderen leren de emoties van hun ouders herkennen en weerspiegelen deze emoties. Ook het reguleren van hun emoties leren kinderen van hun ouders (Clarke-Stewart & Parke, 2014). Wanneer zich problemen voordoen in de vroeg sociaal-emotionele ontwikkeling of de ontwikkeling stagneert, kan dit op latere leeftijd leiden tot: externaliserend probleemgedrag, slechte schoolprestaties of middelen gebruik (Brauner & Stephens, 2006; Denham, 2006; Theunissen, Wolff, Vogels, & Reijneveld, 2011; Wicks-Nelson & Israel, 2009). Het is daarom noodzakelijk problemen en stagnaties vroegtijdig te signaleren. Uit diverse studies is gebleken dat verschillende opvoedvaardigheden, zoals ouderlijke discipline, significant samenhangen met een gezonde of juist ongezonde sociaal-emotionele ontwikkeling (Sanders, 2008; Verhoeven, Deković, Bodden, & Van Baar, 2017).

Een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen wordt door Clarke-Stewart en Parke (2014) beschreven als het kunnen uiten van primaire en secundaire emoties, het reguleren van de eigen emoties, het herkennen van emoties en het begrijpen van emoties. Ashdown en Bernard (2012) voegen daaraan toe dat het ook gaat om het vormen van hechte en veilige relaties met anderen. Het kind leert hoe het gezonde relaties aangaat, deze relaties kan onderhouden en zich daarbij kan afstemmen op verschillende situaties (Carr, 2006; Malti & Noam, 2016). Vanaf twee jaar neemt de stabiliteit van de emotionele expressie toe en vanaf drie jaar ontwikkelen kinderen zelfbewustzijn en voorstellingsvermogen. Kinderen ervaren vanaf deze leeftijd bewuster emoties en leren deze ook te herkennen bij anderen, zoals: schuld, verlegenheid en trots. Door de toenemende autonomie wordt begrenzing en disciplinering belangrijker (Holden, 2015). Dit kan leiden tot weerstand in de ouder-kind relatie. Door een positieve benadering van de ouder ontwikkelt het kind zelfvertrouwen en zelfcontrole (Wenar & Kerig, 2006). Echter, bij een negatieve benadering van de ouder, zoals het straffen voor het uiten van emoties, zullen kinderen problemen ervaren bij het reguleren van emoties en de verdere sociaal-emotionele ontwikkeling (Clarke-Stewart & Parke, 2014).

Er zijn verschillende opvoed-gedragingen die een rol spelen bij de bewustwording, herkenning en het reguleren van emoties bij kinderen (Wenar & Kerig, 2006). Kinderen

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

leren onder andere door modeling en observaties (Bandura, 1977). Ouders kunnen kinderen iets leren of afleren door middel van disciplineren, bijvoorbeeld bij ongewenst gedrag maar ook bij gewenst gedrag. Discipline in het algemeen omvat een breed scala aan, zowel dwingende als niet-dwingende, gedragingen met als doel ongewenst gedrag te minimaliseren en positief gedrag te stimuleren (Carvalho & Cruz, 2018).

Positieve discipline verwijst naar het belonen van sociaal aanvaardbaar gedrag en beperken van sociaal onwenselijk gedrag, door uit te leggen waarom dat gedrag ongewenst is en wat de gevolgen van dit gedrag zijn (inductie) (Verhoeven, Junger, Van Aken, Deković, & Van Aken, 2007; Verhoeven et al., 2017). Door het toevoegen van een gewenste stimulus of het weghalen van een ongewenste stimulus, leren kinderen wat gewenst en ongewenst gedrag is en hoe zij zich horen te gedragen (Grusec & Hastings, 2007; Sanders, 2008; Skinner, 1953; Thorndyke, 1898). Door het toepassen van inductie leert het kind zich in te leven in anderen, mede door het aanleren van regels, normen en waarden (Grusec & Hastings, 2007; Karreman, Van Tuijl, Van Aken, & Deković, 2009). Een lage mate van inductie, dus een lage mate van positieve disciplinering, kan een negatieve invloed hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind (Grusec & Hastings, 2007). Hierdoor leert het kind zich onvoldoende inleven in anderen.

Negatieve disciplinering is volgens Lysenko, Barker en Jaffee (2012) het straffen van kinderen door middel van slaan (fysieke straf) en schreeuwen (verbale straf). Ook psychologische agressie is daar een voorbeeld van. Dit laatste doet beroep op uitspraken die door de ouder worden gedaan om bij het kind psychologische pijn of angst te veroorzaken (Wang, Wang, & Xing, 2018; Straus & Field, 2004). Uit verschillende studies is gebleken dat het gebruik van negatieve disciplinering door ouders gerelateerd is aan een toename van gedragsproblemen en antisociaal gedrag bij kinderen (Moffitt, Caspi, Rutter, & Silva, 2001; Verhoeven et al., 2017; Viding, Fontaine, Oliver, & Plomin, 2009). Zo blijkt uit longitudinaal onderzoek dat bij eenige tweelingen die in hetzelfde gezin en dezelfde omgeving opgegroeide, het kind dat meer negatieve disciplinering heeft ervaren op 7-jarige leeftijd meer gedragsproblemen ontwikkelde op 12-jarige leeftijd ten opzichte van het andere kind. Ook kan een kind dat op tweejarige leeftijd regelmatig door een ouder wordt geslagen, op diezelfde leeftijd of een jaar later al meer agressief gedrag vertonen dan leeftijdsgenoten. Negatieve disciplinering leidt namelijk tot problemen in het reguleren van de emoties, waardoor kinderen meer agressief gedrag laten zien (Gross, 2008). Naast externaliserend probleemgedrag kan negatieve disciplinering van ouders ook internaliserend probleemgedrag veroorzaken, kinderen kunnen zich ongelukkig, angstig of hopeloos voelen, kunnen een negatiever zelfbeeld ontwikkelen en zich terugtrekken van sociale gelegenheden (Eisenberg et al., 2009; McKee et al., 2007; Stoltz et al., 2013). Dit terugtrekken van sociale gelegenheden heeft vervolgens invloed

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

op het vormen van hechte en veilige relaties met leeftijdsgenoten, wat zeer belangrijk is voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (Ashdown & Bernard, 2012).

Geslacht van het kind lijkt een rol te spelen bij de samenhang tussen ouderlijke disciplineren en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Volgens de differentiële ontvankelijkheidshypothese zijn sommige kinderen 'ontvankelijker' en 'gevoeliger' voor omgevingsinvloeden dan andere kinderen (Belsky, 1997). Uit onderzoek van Van Zeijl et al. (2007) blijkt dat jongens ontvankelijker zijn voor omgevingsinvloeden dan meisjes. Jongens bleken gevoeliger voor negatieve omgevingsinvloeden van ouders, ze ontwikkelden meer probleemgedrag (Lansford et al., 2011). Jongens waren daarnaast ook gevoeliger voor positieve omgevingsinvloeden, bij het krijgen van een compliment vertoonden ze minder probleemgedrag dan meisjes. Dit verschil kan mogelijk verklaard worden door temperament. Temperament kan gedefinieerd worden als individuele verschillen tussen kinderen in reactiviteit (Rothbart & Derryberry, 1981). Jongens beschikken volgens Else-Quest, Goldsmith, & Van Hulle (2006) en Olino, Durbin, Klein, Hayden & Dyson (2013) vaker over een moeilijker temperament dan meisjes, ze ervaren hogere niveaus van algehele negatieve emotionaliteit zoals: woede, verdriet en impulsiviteit (Firmin & Castle, 2008; Olino et al., 2013). Jongens leken meer probleemgedrag te laten zien als zij werden onderworpen aan negatieve disciplineren, (Bakermans-Kranenburg & Van IJzerdoorn, 2007; Van Zeijl, 2007). Negatieve disciplineren kan leiden tot meer probleemgedrag en positieve disciplineren kan een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling juist bevorderen. Meisjes zouden daarentegen minder gevoelig zijn voor de wijze waarop ouders disciplineren, bij hen had dit geen gevolgen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling (Bakermans-Kranenburg & Van IJzerdoorn, 2007; Van Zeijl, 2007). Geconcludeerd kan worden dat jongens gevoeliger zouden zijn voor de wijze waarop ouders disciplineren dan meisjes, en dat dit gevolgen kan hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit zou kunnen betekenen dat kinderen baat kunnen hebben bij een opvoeding die past bij het geslacht van het kind om de sociaal-emotionele ontwikkeling optimaal te kunnen ontwikkelen.

Bovenstaande bevindingen zijn echter voornamelijk gebaseerd op onderzoek waarin kinderen ouder dan vijf jaar waren geïnccludeerd. Daarnaast bestond de onderzoekspopulatie voornamelijk uit risicogroepen, onderzoek naar kinderen in de algemene populatie is schaars (Steenis, Verhoeven, Hessen, & Van Baar, 2015). Dit onderzoek richt zich daarom op kinderen in de algemene populatie. De onderzoeksresultaten die er zijn, geven aan dat er een relatie is tussen negatieve disciplineren en externaliserend en internaliserend probleemgedrag (Mendez, Durtschi, Neppl, & Stith, 2016; Moffitt et al., 2001; Verhoeven et al., 2017; Viding et al., 2009). Daarnaast blijkt positieve disciplineren een gezonde en leeftijdsadequate sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren (Grusec & Hastings, 2007). Jongens blijken

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

gevoeliger te zijn voor negatieve disciplinering dan meisjes (Lansford et al., 2011; Leve, Kim, & Pears, 2005). Maar is dit ook het geval bij peuters? Vroegtijdige opsporing van inconsistente ouderlijke disciplinering is belangrijk, omdat dit een negatieve sociaal-emotionele ontwikkeling en negatief mentaal welbevinden op latere leeftijd tot gevolg kan hebben. Daarnaast is gebleken dat kinderen tussen de twee en vier jaar een sensitieve periode doormaken op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling die bepalend kan zijn voor de verdere ontwikkeling (Holden, 2015). Hierdoor is de noodzaak om vroegtijdig te signaleren en in te grijpen groter.

Het doel van dit onderzoek is om de relatie tussen ouderlijke disciplinering en de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen tussen de twee en drie jaar nader te onderzoeken. Daarnaast wordt gekeken of deze relatie verschilt voor jongens en meisjes. Op basis van bovenstaande bevindingen wordt verwacht dat positieve disciplinering een positief effect heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de twee en drie jaar. Kinderen leren hun emoties te reguleren, begrijpen en uiten op een manier die passend is bij de leeftijd, waardoor de kans op problemen op latere leeftijd klein is. Daarnaast wordt verwacht dat er een relatie is tussen het gebruik van negatieve disciplinering van ouders en een verslechterde sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Op basis van bestaand onderzoek wordt verwacht dat dit effect voor zowel positieve als negatieve disciplinering groter zal zijn voor jongens dan voor meisjes (Leve, Kim, & Pears, 2005; Lansford et al., 2011).

Method

Participanten

De onderzoekspopulatie binnen deze studie bestond uit ouders van 262 kinderen tussen de 24 en 36 maanden oud ($M = 29,93$, $SD = 3,74$) (zie tabel 1). Binnen deze groep waren er 129 jongens (49,2%) en 133 meisjes (50,2%). Er zijn 60 (22,9%) vragenlijsten ingevuld van de 24-maanden ASQ:SE, 123 (46,9%) van de 30-maanden ASQ:SE en 79 (30,2%) van de 36-maanden ASQ:SE.

Tabel 1
Beschrijving onderzoekspopulatie opgesplitst in 3 leeftijdsversies van de ASQ:SE

	ASQ:SE24		ASQ:SE30		ASQ:SE36	
	<i>M</i> (SD)	<i>N</i>	<i>M</i> (SD)	<i>N</i>	<i>M</i> (SD)	<i>N</i>
Leeftijd in maanden	24.82 (0.83)	60	29.52 (1.61)	123	34.44 (1.12)	79
Leeftijd moeder	33.29 (4.12)	60	34.13 (4.62)	123	33.78 (4.31)	79
Opleiding moeder	-	60	-	123	-	78
Laag/Geen	-	9	-	16	-	7
Gemiddeld	-	15	-	43	-	25

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Hoog	-	36	-	64	-	46
Jongen	-	28	-	61	-	40
Meisje	-	32	-	62	-	39

Instrumenten

Ouderlijke discipline. De positieve en negatieve disciplineren van ouders, is gemeten met de Comprehensive Early Childhood Parenting Questionnaire (CECPAQ) (Verhoeven et al., 2017). Deze vragenlijst is ontwikkeld om de verschillende opvoedingsgedragingen van ouders met kinderen tussen de 12 en 48 maanden goed in beeld te krijgen. Hierbij worden vijf opvoedingsdomeinen onderscheiden: warmte/ondersteuning, structuur, stimulering, positieve disciplineren en negatieve disciplineren. In tegenstelling tot veel andere zelfrapportage vragenlijsten met betrekking tot opvoedgedrag van ouders, bevat deze vragenlijst voornamelijk items die verwijzen naar hun houding, overtuigingen en gevoelens met betrekking tot gedrag in plaats van zelfeffectiviteit (Verhoeven et al., 2017). Dit beperkt de sociaal-wenselijke antwoorden en geeft meer concrete aanwijzingen van de visie en missie van ouders over hun opvoedvaardigheden. De gehele CECPAQ bestaat uit 54 items waarvan vier het domein *positieve disciplineren* vormen en twaalf het domein *negatieve disciplineren*. De vier verschillende items van positieve disciplineren zijn opgebouwd uit het prijzen en belonen van hun kind en hoe vaak ouders uitleg geven over ongewenst gedrag (inductie). De vragen zijn door ouders beantwoord met een 6-punts Likertschaal, lopend van 1 = 'nooit' tot 6 = 'altijd'. Voor elke ouder werd een somscore berekend, deze somscore is vervolgens gecentreerd. Voor positieve disciplineren was de interne consistentie $\alpha=0.76$ voor moeders en $\alpha=0.77$ voor vaders. Voor negatieve disciplineren was de interne consistentie $\alpha=0.79$ voor zowel moeders als vaders.

Sociaal-emotionele ontwikkeling. Om de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen in kaart te brengen, is er gebruik gemaakt van de *Ages and Stages Questionnaire: Social Emotional* (ASQ:SE) (Squires, Bricker, & Twombly, 2002). De ASQ:SE is ontwikkeld voor kinderen tussen de 3 en 65 maanden. De kinderen in deze studie waren tussen de 24 en 36 maanden oud, daarom is gebruik gemaakt van de ASQ:SE 24- 30- en 36. De volgende gebieden zijn in de ASQ:SE gemeten: zelfregulatie, conformiteit, communicatie, adaptief functioneren, autonomie, affectie en interactie (Squires et al., 2002). De ASQ:SE gebruikte een 3 puntsschaal voor het meten van herkenning van de ouders bij de stelling, lopend van 0 = 'vaak of altijd', 5 = 'soms' en 10 = 'zelden of nooit'. Daarnaast krijgen ouders 5 punten als zij aangeven zorgen te hebben bij een specifieke stelling. Uit de studie van Squires et al. (2002) naar de ASQ:SE bleek dat de sensitiviteit van de ASQ:SE varieerde tussen 0.75 en 0.89 en de specificiteit een

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

gemiddelde had van 0.92. Daarnaast had de ASQ:SE een Cronbach's alpha van $\alpha=0.55$ (Squires & Bricker, 2009).

Procedure

De data is verzameld in Nederland. Respondenten werden geworven via kinderdagverblijven, advertenties in kranten, via familie en vrienden van de onderzoekers en via kindergezondheidscentra. Ouders konden zich aanmelden per email, via internet of per telefoon. Door deze procedure zijn er geen responspercentages berekend. Alvorens de ASQ:SE werd aan ouders gevraagd of het kind behoorde tot de groep kinderen met een verhoogd risico op een ontwikkelingsachterstand. Deze groep mocht maximaal 10% van de totale steekproef uitmaken. Kinderen voldeden aan deze criteria als er klinisch bewijs was voor een ontwikkelingsachterstand of als ouders hun vermoedens hiervan melden. In dit onderzoek zijn alleen gezonde kinderen geïnccludeerd. Moeders ontvingen vervolgens de ASQ:SE en een toestemmingsformulier per post, welke ze thuis konden invullen. Tijdens het eerste bezoek op de testlocatie werd aan moeders gevraagd of ze moeilijkheden ondervonden bij het invullen van de vragenlijst, daarnaast werd ook een toestemmingsformulier ondertekend. Bij moeders van kinderen jonger dan drie maanden werd een huisbezoek gepland. Moeders die vergaten de vragenlijst in te vullen werden nogmaals benaderd om alsnog de vragenlijst in te vullen en deze per post naar het onderzoeksteam te sturen. De CECPAQ werd naar moeders per email verzonden, waarna zij deze binnen een termijn van twee weken terug konden sturen. Om de representativiteit van de onderzoekspopulatie te waarborgen werden ook enkele demografische gegevens van de participanten meegenomen: geslacht van het kind, leeftijd moeder, hoogst genoten opleiding moeder, etniciteit en geografische regio.

Ethiek

Met dit onderzoek wordt een beroep gedaan op de privacy van ouders en kinderen. Ouders geven inzicht in de ontwikkeling van hun kind en hun opvoedvaardigheden. Ook hebben ouders ruimte om eventueel zorgen te noteren. Omdat ouders bereid zijn zich kwetsbaar op te stellen, is het belangrijk dat de anonimiteit en betrouwbaarheid gewaarborgd kunnen worden. De vragenlijsten zijn gekoppeld aan een specifiek kindnummer en daarmee gepseudonimiseerd. Het is hierdoor niet mogelijk te achterhalen door welke ouder de vragenlijst is ingevuld. Ouders geven schriftelijk toestemming om de uitkomsten te gebruiken voor onderzoeksdoeleinden.

Statistische analyse

Alle data is geanalyseerd met behulp van het programma Statistics Package for Social Science (SPSS 25) (IBM Corp, 2017). In deze studie is gebruik gemaakt van een multiële regressieanalyse, deze techniek biedt de mogelijkheid om te toetsen of de

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

onafhankelijke variabele (ouderlijke discipline en de covariaten) invloed hebben op de afhankelijke variabele (de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind), of dit een positief of negatief effect is en om het interactie-effect te toetsen. De variabele negatieve discipline van ouders is ontstaan door de 12 bijbehorende items samen op te tellen tot één somscore. Ditzelfde is gedaan voor de vier items behorend bij positieve disciplineren. Een somscore geeft de resultaten en de spreiding per domein specifieker weer dan een gemiddelde score. De ASQ:SE is verdeeld in drie verschillende leeftijdsversies. De 24-maandenversie betrof 28 items, de 30-maandenversie 31 items en de 36-maandenversie 32 items. Voor iedere leeftijdsversie is een eigen somscore berekend. Hierbij is rekening gehouden met omgepoolde items. Door dit proces zijn de variabelen *negatieve disciplineren* en *positieve disciplineren* ontstaan en drie aparte variabelen om de sociaal-emotionele ontwikkeling te meten, namelijk de ASQ:SE 24-maanden, 30-maanden en 36-maanden. Het meetniveau van sekse is nominaal, maar wordt dichotoom gemaakt door maar twee mogelijkheden aan te bieden. De verschillende meetniveaus voldoen daarmee aan de assumpties voor een multiple regressie. Om de data te analyseren zijn verschillende multiple regressieanalyses uitgevoerd, gecontroleerd voor leeftijd van het kind, leeftijd van moeder en het opleidingsniveau van moeder. Uit onderzoek blijkt namelijk dat er een verband is tussen een hogere leeftijd van moeder en een betere sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen tussen de 7 en 11 jaar (Trillingsgaard & Sommer, 2016). Daarnaast blijkt er een relatie te bestaan tussen een lager opleidingsniveau van ouders en meer externaliserend probleemgedrag bij kinderen (Bradley & Corwyn, 2002). De covariaten corrigeren de relatie tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabele, waarmee gekeken wordt hoeveel variantie van de afhankelijke variabele wordt verklaard door de covariaat. Tevens is getoetst of er voldaan is aan de assumpties (Field, 2013). Normaalverdeling, lineariteit, homoscedasticiteit en multicollineariteit, door middel van een plot en de VIF-score. Extreme uitschieters (N=24) die door middel van een plot en de Z-score <3 of >3 werden opgespoord, zijn uit de onderzoeksgroep verwijderd. Voor de analyse zijn allereerst beschrijvende statistieken uitgevoerd zoals: gemiddelde, minimum, maximum en de standaarddeviatie. Vervolgens is er voor elke ASQ:SE versie een multiple regressieanalyse uitgevoerd met als afhankelijke variabele de sociaal-emotionele ontwikkeling op basis van de somscore op de ASQ:SE, in box één de covariaten en geslacht kind, in box twee de onafhankelijke variabelen positieve disciplineren en negatieve disciplineren op basis van de somscore (gecentreerd) op de CECPAQ en in box drie de interactietermen positieve disciplineren x geslacht en negatieve disciplineren x geslacht.

Resultaten

Hoofdvraag: positieve en negatieve disciplineren

Multipel regressie met covariaten. In model 2 werd de hypothese getest of ouderlijke discipline, positief en negatief, samenhangt met de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen (zie tabel 2 voor het model). Daarnaast werden de covariaten leeftijd van moeder in jaren, hoogst afgeronde opleiding van moeder en leeftijd van kind in maanden meegenomen. Uit de eerste analyse met de ASQ:SE-24 kwam voor model 2 een significant resultaat ($R^2=0.22$, $F(5,54)=3.02$, $p=.02$). Binnen dit model is positieve disciplineren significant gebleken ($b=-1.64$, $t(54)=-2.42$, $p=.02$) en negatieve disciplineren niet significant ($b=0.20$, $t(54)=0.55$, $p=.59$). De covariaat leeftijd van het kind gaf ook een significant resultaat ($b=-4.40$, $t(54)=-2.20$, $p=.03$), maar leeftijd van moeder ($p=.11$) en hoogst afgeronde opleiding moeder ($p=.41$) gaven geen significant resultaat. Hiermee wordt de hypothese over de samenhang tussen positieve disciplineren en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-24 bevestigd. Daarentegen wordt de hypothese over de samenhang tussen negatieve disciplineren en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-24 verworpen. Positieve disciplineren voorspelt een betere sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-24, maar negatieve disciplineren voorspelt geen verslechterde sociaal-emotionele ontwikkeling binnen deze leeftijdsversie. Tevens blijkt er een verband tussen een hogere leeftijd van het kind en een betere sociaal-emotionele ontwikkeling binnen deze leeftijdsversie.

Ook uit de analyse voor de ASQ:SE-30 kwam voor het tweede model een significant resultaat, $R^2=0.12$, $F(5,117)=23.06$, $p=.01$. In dit model werd er alleen voor de voorspeller positieve discipline een significant resultaat gevonden ($b=-1.87$, $t(117)=-2.88$, $p=.005$) en bleek negatieve discipline geen significante voorspeller ($b=0.56$, $t(117)=1.12$, $p=.26$). De covariaten leeftijd van het kind ($p=.31$), leeftijd van moeder ($p=.58$) en hoogst afgeronde opleiding moeder ($p=.35$) bleken niet significant. Deze resultaten geven weer dat de hypothese over de samenhang tussen positieve disciplineren van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-30 wordt bevestigd. Daarentegen wordt de hypothese over de samenhang tussen negatieve disciplineren van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-30 verworpen. Positieve disciplineren voorspelt een betere sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-30, maar negatieve disciplineren voorspelt geen verslechterde sociaal-emotionele ontwikkeling binnen deze leeftijdsversie.

De derde analyse met de ASQ:SE-36 bracht ook een significant resultaat voor model 2, $R^2=0.29$, $F(5,72)=5.89$, $p<.001$. Negatieve disciplineren van ouders bleek binnen dit model ook een significante voorspeller ($b=1.49$, $t(72)=4.46$, $p<.001$), maar positieve disciplineren van ouders daarentegen niet ($b=-0.29$, $t(72)=-0.39$, $p=.70$). De

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

covariaat hoogst afgeronde opleiding moeder gaf in deze versie een significant resultaat ($b=-4.75$, $t(72)=-2.39$, $p=.02$), maar zowel de covariaat leeftijd van kind ($p=.55$) als leeftijd van moeder ($p=.80$) was niet significant. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de hypothese over de samenhang tussen negatieve disciplineren van ouders en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-36 wordt bevestigd, terwijl de hypothese over de samenhang tussen positieve disciplineren van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-36 wordt verworpen. Positieve disciplineren voorspelt dus geen betere sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-36, maar negatieve disciplineren voorspelt wel een zwakker sociaal-emotionele ontwikkeling binnen deze leeftijdsversie. Daarnaast is er een negatief verband tussen de hoogst afgeronde opleiding moeder en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind, wat duidt op een betere sociaal-emotionele ontwikkeling binnen de ASQ:SE-36.

Multipel regressie met moderatie. In model 3 werd de hypothese getest of geslacht van het kind een moderator is voor het verband tussen ouderlijke discipline, positief en negatief, en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Daarbij werden de covariaten leeftijd van moeder in jaren, leeftijd van kind in maanden en hoogst afgeronde opleiding moeder meegenomen.

Uit de analyse van model 3 voor de ASQ:SE-24 kwam een significant resultaat, $R^2=0.49$, $F(7,52)=2.36$, $p=.04$. Daarentegen gaf de interactieterm van positieve disciplineren van ouders en geslacht van het kind geen significant resultaat ($b=1.57$, $t(52)=1.22$, $p=.23$). Verder bleek de interactieterm van negatieve disciplineren van ouders en geslacht van het kind ook niet significant ($b=-0.22$, $t(52)=-0.03$, $p=.98$). Er werd voor beide positieve ($b=-4.05$, $t(52)=-1.94$, $p=.06$) als negatieve ($b=0.27$, $t(52)$, $p=.59$) disciplineren geen significant verband gevonden. Daarnaast werd voor de covariaten leeftijd van kind ($p=.06$), leeftijd van moeder ($p=.09$) en hoogst afgeronde opleiding moeder ($p=.56$) geen significante resultaten gevonden. Hiermee wordt de hypothese over geslacht van het kind als moderator bij het verband tussen positieve disciplineren van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-24 en het verband tussen negatieve disciplineren van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-24 verworpen. Binnen deze leeftijdsversie is er geen verschil tussen jongens en meisjes in het verband tussen ouderlijke discipline en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

De tweede analyse van model 3 voor de ASQ:SE-30 gaf ook een significant resultaat, $R^2=0.13$, $F(7,115)=2.46$, $p=.02$, terwijl er geen significante resultaten bleken uit de interactietermen tussen positieve disciplineren en geslacht van het kind ($b=-0.95$, $t(115)=-0.74$, $p=.46$) en negatieve disciplineren en geslacht van het kind ($b=0.59$, $t(115)=0.95$, $p=.35$). De afzonderlijke voorspellers positieve ($b=-0.30$, $t(115)=-0.14$,

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

$p=.89$) en negatieve ($b=-0.56$, $t(115)=-0.57$, $p=.57$) zijn niet significant gebleken. Daarnaast zijn de covariaten leeftijd van kind ($p=.43$), leeftijd van moeder ($p=.64$) en hoogst afgeronde opleiding moeder ($p=.34$) niet significant gebleken. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de hypothese met betrekking tot het geslacht van het kind in het verband tussen zowel positieve als negatieve ouderlijke discipline en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-30 wordt verworpen. Binnen deze leeftijdsversie is er geen verschil tussen jongens en meisjes het verband tussen ouderlijke discipline en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Uit de derde analyse van model 3 voor de ASQ:SE-36 bleek opnieuw een significant resultaat, $R^2=0.31$, $F(7,70)=4.48$, $p<.001$. Daar tegenover staat dat de interactietermen van negatieve disciplineren van ouders en geslacht van het kind ($b=0.42$, $t(70)=0.60$, $p=.55$) en positieve disciplineren van ouders en geslacht van het kind ($b=-1.36$, $t(70)=-0.90$, $p=.37$) geen significante resultaten gaf. Positieve ($b=1.82$, $t(70)=0.73$, $p=.47$) en negatieve ($b=0.84$, $t(70)=0.73$, $p=.47$) discipline bleken niet significant. De covariaat hoogst afgeronde opleiding moeder bleek wel significant ($b=-4.78$, $t(70)=-2.38$, $p=.02$). Daarentegen kregen de covariaten leeftijd van kind ($p=.38$) en leeftijd van moeder ($p=.85$) geen significant resultaat. Hieruit blijkt dat de hypothese over het geslacht van het kind als moderator bij het verband tussen ouderlijke discipline, positief en negatief, en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen binnen de ASQ:SE-36 wordt verworpen. Binnen deze leeftijdsversie is er geen verschil tussen jongens en meisjes in het verband tussen ouderlijke discipline en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Daar waar er alleen significante resultaten zijn gevonden voor de analyse zonder moderatie, is er in huidig onderzoek voor gekozen om alleen de onderzoeksresultaten van het tweede model van de multipale regressieanalyse weer te geven.

Tabel 2.

Uiteindelijke model met de multipale regressieanalyse met predictoren en covariaten, per leeftijdsversie van ASQ:SE

Variabelen	ASQ:SE versie 24 (n = 60)			ASQ:SE versie 30 (n = 123)			ASQ:SE versie 36 (n = 79)		
	b (s.e.)	β	t	b (s.e.)	β	t	b (s.e.)	β	t
Hoogste afgeronde opleiding moeder	-1.43 (1.75)	-0.10	-0.83	-1.65 (1.77)	-0.09	-0.94	-4.75 (2.01)	-0.28	-2.39*
Leeftijd kind in maanden	-4.40 (2.00)	-0.27	-0.20*	-1.08 (1.05)	-0.09	-1.03	0.88 (1.49)	0.06	0.69
Leeftijd moeder	-0.70 (0.43)	-0.21	-1.65	-0.22 (0.40)	-0.05	-0.56	0.11 (0.43)	0.03	0.25

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Positieve disciplinering	-1.64 (0.68)	-0.31	-2.42*	-1.87 (0.65)	-0.27	-2.88**	-0.29 (0.74)	-0.04	-0.39
Negatieve disciplinering	0.20 (0.37)	0.07	0.55	0.35 (0.31)	0.10	1.12	1.49 (0.33)	0.49	4.46***

Noot. Hier wordt het tweede model van de multiële regressieanalyse met de predictoren en covariaten gepresenteerd. In model 3 zijn daarnaast de interactietermen meegenomen. In model 3 viel de significantie weg van de afzonderlijke predictoren en de covariaat leeftijd van het kind.

* Significant effect bij $p < .05$

** Significant effect bij $p < .01$

*** Significant effect bij $p < .001$

Discussie & Conclusie

In dit onderzoek is onderzocht wat de invloed is van ouderlijke disciplinering op de sociaal emotionele ontwikkeling bij kinderen in de leeftijd van twee tot drie jaar en in hoeverre het geslacht van het kind een modererende rol heeft in dit verband. Middels dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de volgende vraag: Is er een relatie tussen positieve en negatieve disciplinering van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de twee en drie jaar; verschilt dit voor jongens en meisjes? Om het effect van de onafhankelijke variabele ouderlijke disciplinering op de afhankelijke variabele sociaal-emotionele ontwikkeling te meten is gebruik gemaakt van de ASQ:SE en CECPAQ. Uit de resultaten bleek dat binnen de ASQ:SE 24- en 30 maanden positieve disciplinering een relatie heeft met een betere sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en dat binnen de ASQ:SE-36 maanden negatieve disciplinering een relatie heeft met een problematische sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Tot slot bleek geslacht van het kind voor zowel positieve- als negatieve discipline geen significant modererende rol te hebben. Dit betekent dat er binnen de verschillende leeftijdsversies van de ASQ:SE geen verschil is tussen jongens en meisjes in de relatie tussen ouderlijke discipline en de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. De resultaten zullen in onderstaand stuk nader worden toegelicht.

Ten eerste is het huidige onderzoek gecontroleerd of de covariaten; opleidingsniveau moeder, leeftijd moeder en leeftijd van het kind in maanden een effect hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de twee en drie jaar. Hieruit is gebleken dat het opleidingsniveau van de moeder alleen invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van drie jaar. Leeftijd moeder bleek voor alle leeftijden geen samenhang te hebben met de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. De leeftijd van het kind bleek enkel invloed te hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling wanneer het kind twee jaar was. Dit betekent dat kinderen op deze leeftijd ander gedrag vertonen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling dan kinderen in andere leeftijdscategorieën. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat kinderen op deze leeftijd een 'sprong' doormaken waarin ze hun eigen identiteit ontdekken en daardoor egocentrisch gedrag kunnen vertonen, minder prosociaal gedrag

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

laten zien en vaker emoties als woede en boosheid vertonen (Mindell, Leichman, Dumond, & Sadeh, 2017). Dit gedrag verandert naarmate kinderen ouder worden en is dus kenmerkend voor deze leeftijd.

Ten tweede is onderzocht of positieve disciplineren van ouders een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen tussen de twee en drie jaar kan stimuleren. Deze hypothese kon alleen binnen de ASQ: SE-30 maanden worden aangenomen. Voor de ASQ:SE 24- en 36 maanden is de hypothese verworpen. Dit betekent dat positieve disciplineren alleen voor de leeftijd van +/- 30 maanden een gezonde sociaal emotionele ontwikkeling voorspelt. Hierdoor wordt duidelijk dat er een negatief verband is tussen positieve disciplineren en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Deze resultaten zijn deels in strijd met de literatuur, hieruit blijkt namelijk dat positieve disciplineren de sociaal-emotionele ontwikkeling voor alle leeftijden bevordert (Grusec & Hastings, 2007; Karreman et al., 2009). Een mogelijke verklaring voor deze inconsistentie kan zijn dat de onderzoekspopulatie, waarop bovenstaande resultaten gebaseerd zijn, voor de ASQ:SE-24 (N=60) en 36 (N=79) maanden te klein is om eenduidige conclusies te kunnen trekken.

Ten derde is nagegaan of negatieve disciplineren van ouders de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen zou kunnen verslechteren. Deze hypothese kon alleen voor de 36-maandenversie van de ASQ:SE worden aangenomen. Deze bevinding komt overeen met de literatuur (Mendez et al., 2016; Moffitt et al., 2001; Verhoeven et al., 2017; Viding et al., 2009). Voor de ASQ:SE 24- en 30-maanden is de hypothese verworpen. Dit staat tegenover de bevindingen uit de literatuur. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat jongere kinderen minder negatieve disciplineren van ouders ontvangen, omdat dit niet nodig is en dat er naarmate kinderen ouder worden, door de toenemende autonomie, meer noodzaak is voor disciplineren (Holden, 2015). Hiermee is de hypothese deels bevestigd: negatieve disciplineren voorspelt alleen binnen de 36-maandenversie een problematische sociaal-emotionele ontwikkeling.

Tot slot is gekeken of ouderlijke disciplineren invloed heeft op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en of dit verschilt voor jongens en meisjes. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat zowel voor positieve als negatieve disciplineren geslacht geen modererende rol heeft. Uit geen van de analyses voor de verschillende leeftijdscategorieën van de ASQ:SE met de interactietermen van negatieve en positieve disciplineren en geslacht van het kind kwam een significant resultaat. Dit betekent dat de resultaten niet verschillen voor jongens en meisjes. Deze resultaten komen niet overeen met de literatuur. Uit de literatuur is namelijk gebleken dat jongens gevoeliger zijn voor de wijze waarop ouders disciplineren dan meisjes. Jongens bleken uit onderzoek van Van Zeijl et al. (2007) op basis van de differentiële ontvankelijkheid hypothese van Belsky (1997) ontvankelijker te zijn voor omgevingsinvloeden dan meisjes. Jongens

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

bleken gevoeliger te zijn voor negatieve opvoedingsvaardigheden, zoals negatieve disciplinering, van ouders. Ze ontwikkelde in vergelijking met meisjes vaker en meer probleemgedrag (Lansford et al., 2011). Jongens waren daarentegen ook gevoeliger voor positieve disciplinering, bij het krijgen van een compliment konden jongens makkelijker gecorrigeerd worden dan meisjes. Dit kon verklaard worden, doordat jongens vaker een moeilijk temperament hadden dan meisjes. Voorgaand onderzoek is echter niet toegespitst op kinderen in de leeftijd van twee tot drie jaar. Daarnaast zijn de constructen op verschillende manieren onderzocht en bestond de onderzoekspopulatie van voorgaand onderzoek voornamelijk uit risicogroepen. Een verklaring voor de bevinding in dit onderzoek kan mogelijk zijn dat in de onderzoekspopulatie van huidig onderzoek alleen gezonde kinderen zijn geïnccludeerd, waardoor kinderen en hun ouder geen of minder moeilijkheden ervaarde met betrekking tot hun temperament.

De lezer moet er echter ook rekening mee houden dat er een aantal negatieve aspecten zijn met betrekking tot huidig onderzoek. Ten eerste is in huidig onderzoek gewerkt met twee verschillende instrumenten, de ASQ:SE en de CECPAQ. Voor beide instrumenten zijn nog geen Cotan gegevens beschikbaar. Wel is er onderzoek gedaan naar de betrouwbaarheid en de validiteit van deze meetinstrumenten. Voor de CECPAQ zijn deze goed gebleken (Verhoeven et al., 2017), maar naar de kwaliteit van de ASQ:SE in Nederland is nog weinig onderzoek gedaan. Uit het onderzoek wat wel bekend is, blijkt een matige tot voldoende betrouwbaarheid (Postma, 2008). Hierdoor kan niet met zekerheid gezegd worden dat de resultaten onafhankelijk zijn van toeval. Ten tweede is de steekproef die is gebruikt in deze analyse geïnccludeerd door kinderen uit heel Nederland, met een oververtegenwoordiging uit het westen (47%) en het oosten (33%) van het land. Dit maakt de generaliseerbaarheid van de resultaten beperkt. Tot slot is voorafgaand aan dit onderzoek een grote literatuurstudie gedaan, waaruit bleek dat er nog weinig wetenschappelijke literatuur beschikbaar is met betrekking tot de samenhang tussen ouderlijke disciplinering en de sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen tussen de twee en drie jaar, wat het lastiger maakt om de resultaten van huidig onderzoek te kunnen verklaren en in een perspectief te plaatsen.

Ondanks bovengenoemde tekortkomingen heeft dit onderzoek ook een sterk aspect, namelijk de totale omvang van de steekproef (N=262). Vanaf een steekproef van 100 personen kan een nauwkeurig resultaat worden verwacht (Grimm, 1993).

Concluderend is er met huidig onderzoek aangetoond dat positieve disciplinering van ouders gerelateerd is aan een betere sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen van 24 tot 32 maanden. Tevens voorspelt negatieve disciplinering van ouders een problematische sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen van 33 tot 36 maanden oud. De bevindingen van dit onderzoek laten verder zien dat het verband tussen positieve en negatieve disciplinering van ouders en de sociaal-emotionele ontwikkeling van de

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

kinderen niet verschilt voor jongens en meisjes. Bovenstaande bevindingen kunnen worden gebruikt bij het ontwikkelen van ouder-kind interventies, waarbij de focus wordt gelegd op verschillende vormen van ouderlijke disciplineren en de bijbehorende effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, voor zowel jongens als meisjes. Het minimaliseren van stressoren waar kinderen mee in aanraking kunnen komen is belangrijk voor het mentaal welbevinden van kinderen, om een zo gezond mogelijke ontwikkeling te bevorderen. Gezien er nog weinig wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar de relatie tussen ouderlijke disciplineren en de sociaal-emotionele ontwikkeling bij jongens en meisjes onder de vijf jaar, wordt vervolgonderzoek sterk aanbevolen. Het is hierbij belangrijk gebruik te maken van een grotere onderzoekspopulatie bestaande uit gezonde Nederlandse kinderen onder de vijf jaar. Op deze manier kan de betrouwbaarheid en de generaliseerbaarheid worden verhoogd.

Literatuur

- Ashdown, D. M., & Bernard, M. E. (2012). Can explicit instruction in social and emotional learning skills benefit the social-emotional development, well-being, and academic achievement of young children? *Early Childhood Education Journal*, *39*, 397-405. doi:10.1007/s10643-011-0481-x
- Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2007). Genetic vulnerability or differential susceptibility in child development: The case of attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *48*, 1160-1173. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01801.x
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Belsky, J. (1997). Variation in susceptibility to environmental influences: An evolutionary argument. *Psychological Inquiry*, *8*, 182-186. doi:10.1207/s15327965pli0803_3
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, *53*, 371-399. doi:10.1146/annurev.psych.53.100901.135233
- Brauner, C. B., & Stephens, B. C. (2006). Estimating the prevalence of early childhood serious emotional/behavioral disorder: Challenges and recommendations. *Public Health Reports*, *121*, 303-310. doi:10.1177/003335490612100314
- Carvalho, C., & Cruz, O. (2018). Disciplinary behavior of mothers of preschool children: Effects of maternal efficacy beliefs, children's gender and age, and mothers' education. *Estudos de Psicologia*, *35*, 433-443. doi:10.1590/1982-02752018000400010
- Carr, A. (2006). *The Handbook of child and adolescent clinical psychology: A contextual approach*. New York: Brunner-Routledge.
- Clarke-Stewart, A., & Parke, R. D. (2014). Emotions: Thoughts about feelings. *Social development* (pp. 144-145). Hobokon, NJ: John Wiley & Sons.
- Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, *17*, 57-89. doi:10.1207/s15566935eed1701_4
- Eisenberg, N., Valiente, C., Spinrad, T.L., Cumberland, A., Liew, J., Reiser, M., ... Losoya, S.H. (2009). Longitudinal relations of children's effortful control, impulsivity, and negative emotionality to their externalizing, internalizing, and co-occurring behavior problems. *Developmental Psychology*, *45*, 988-1008. doi:10.1037/a0016213
- Else-Quest, N. M., Hyde, J. S., Goldsmith, H. H., & Van Hulle, C. A. (2006). Gender differences in temperament: a meta-analysis. *Psychological bulletin*, *132*, 33. doi:10.1037/0033-2909.132.1.33

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS*. California: Sage publications.
- Firmin, M. W., & Castle, S. L. (2008). Early childhood discipline: A review of the literature. *Journal of Research on Christian Education, 17*, 107-129. doi:10.1080/10656210801909715
- Grimm, L. G. (1993). *Statistical applications for the behavioral sciences*. New York: Wiley
- Gross, J. J. (2008). Emotion regulation. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. F. Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 497–512). New York: The Guilford Press.
- Grusec, J. E. & Hastings, P. D. (2007). *Handbook of Socialization*. New York: The Guilford Press.
- Holden, G. W. (2015). *Parenting: A dynamic perspective*. United States of America: Sage Publications
- IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, New York: IBM Corp.
- Karreman, A., Van Tuijl, C., Van Aken, M. A. G., & Deković, M. (2009). Predicting young children's interactions among effortful control, parenting, and child gender. *Merrill-Palmer Quarterly, 55*, 111-134. doi:10.1353/mpq.0.0020
- Lansford, J. E., Criss, M. M., Laird, R. D., Shaw, D. S., Pettit, G. S., Bates, J. E., & Dodge, K. A. (2011). Reciprocal relations between parents' physical discipline and children's externalizing behavior during middle childhood and adolescence. *Development and Psychopathology, 23*, 225-238. doi:10.1017/S0954579410000751
- Leve, L. D., Kim, H. K., & Pears, K. C. (2005). Childhood temperament and family environment as predictors of internalizing and externalizing trajectories from ages 5 to 17. *Journal of Abnormal Child Psychology, 33*, 505–520. doi: 10.1007/s10802-005-6734-7
- Lysenko, L. K., Barker, E. D., & Jaffee, S. R. (2012). Sex differences in the relationship between harsh discipline and conduct problems. *Social Development, 1*, 197-214. doi:10.1111/sode.12002
- Malti, T., & Noam, G. G. (2016). Social-emotional development: From theory to practice. *European Journal of Developmental Psychology, 13*, 652-665. doi: 10.1080/17405629.2016.1196178
- Mckee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, A. L., Forehand, R., Massari, C., ... Zens, M. S. (2007). Harsh discipline and child problem behaviors: The roles of positive parenting and gender. *Journal of Family Violence, 22*, 187-197.
- Mendez, M., Durtschi, J., Neppl, T. K., & Stith, S. M. (2016). Corporal punishment and externalizing behaviors in toddlers: The moderating role of positive and harsh parenting. *Journal of Family Psychology, 30*, 887-895. doi:10.1037/fam0000187

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

- Mindell, J. A., Leichman, E. S., DuMond, C., & Sadeh, A. (2017). Sleep and social-emotional development in infants and toddlers. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 46*, 236-246. doi:10.1080/15374416.2016.1188701
- Moffitt, T., Caspi, A., Rutter, M., & Silva, P. (2001). Sex effects in risk predictors for antisocial behaviour: Are males more vulnerable than females to risk factors for antisocial behaviour? In *Sex Differences in Antisocial Behaviour: Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study* (Eds.) *Cambridge Studies in Criminology* (pp. 90-108). Cambridge: Cambridge University Press.
- Olino, T. M., Durbin, C. E., Klein, D. N., Hayden, E. P., & Dyson, M. W. (2013). Gender differences in young children's temperament traits: Comparisons across observational and parent-report methods. *Journal of personality, 81*, 119. doi: 10.1111/jopy.12000
- Postma, S. (2008). *JGZ-richtlijn: Vroegsignalering van psychosociale problemen*. Geraadpleegd van, http://www.pharos.nl/documents/doc/jgzrichtlijn_vroegsignalering_psychosociale_problemen-1-.pdf
- Rothbart, M. K., & Derryberry, D. (1981). Development of Individual Difference in Temperament. In M. E. Lamb, & A. L. Brown (Eds.), *Advances in Developmental Psychology* (pp. 37-86). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sanders, M. R. (2008). Triple P-positive parenting program as a public health approach to strengthening parenting. *Journal of Family Psychology, 22*, 506-517. doi:10.1037/0893-3200.22.3.506
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Macmillan
- Steenis, L. J. P., Verhoeven, M., Hessen, D. J., & van Baar, A. L. (2015). Parental and professional assessment of early child development: The ASQ-3 and the Bayley-III-NL. *Early Human Development, 91*, 217-225. doi:10.1016/j.earlhumdev.2015.01.008
- Stoltz, S., Van Londen, M., Deković, M., Prinzie, P., de Castro, B. O., & Lochman, J. E. (2013). Simultaneously testing parenting and social cognitions in children at-risk for aggressive behavior problems: Sex differences and ethnic similarities. *Journal of Child and Family Studies, 22*, 922-931. doi:10.1007/s10826-012-9651-8
- Straus, M. A., & Field, C. J. (2004). Psychological aggression by American parents: National data on prevalence, chronicity, and severity. *Journal of Marriage and Family, 65*, 795-808. doi:10.1111/j.1741-3737.2003.00795.x
- Squires, J., & Bricker, D. (2009). *Ages & stages questionnaires[R], third edition (ASQ-3[TM]): A parent-completed child-monitoring system*. Baltimore: Brookes Publishing Company.

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

- Squires, J., Bricker, D., & Twombly, E. (2002). *Ages & stages questionnaires: Social-emotional*. Baltimore: Brookes Publishing Company
- Theunissen, M. H. C., Wolff, de, M. D., Vogels, A. G. C., & Reijneveld, S. A. (2011). *Vergelijking van de ASQ: SE, BITSEA, KIPPI en de SDQ als signaleringsinstrument voor problemen bij 0-4-jarigen in de Jeugdgezondheidszorg*. Geraadpleegd van, <https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=8381&m=1335695244&action=file.download>
- Thorndyke, E. (1898). Animal intelligence: An experimental study of associative processes in animals. *Psychological Review Monograph Supplements*, 2, 4-160. doi:10.1037/h0092987
- Trillingsgaard, T., & Sommer, D. (2016). Associations between older maternal age, use of sanctions, and children's socio-emotional development through 7, 11, and 15 years. *European Journal of Developmental Psychology*, 15, 141-155. doi:https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1080/17405629.2016.1266248
- Verhoeven, M., Junger, M., van Aken, C., Deković, M., & van Aken, M. A. G. (2007). Parenting during toddlerhood: Contributions of parental, contextual, and child characteristics. *Journal of Family Issues*, 28, 1663-1691. doi:10.1177/0192513X07302098
- Verhoeven, M., Deković, M., Bodden, D., & van Baar, A. L. (2017). Development and initial validation of the comprehensive early childhood parenting questionnaire (CECPAQ) for parents of 1-4 year-olds. *European Journal Of Developmental Psychology*, 2, 233-247. doi:10.1080/17405629.2016.1182017
- Viding, E., Fontaine, N. M., Oliver, B. R., & Plomin, R. (2009). Negative parental discipline, conduct problems and callous-unemotional traits: Monozygotic twin differences study. *British Journal of Psychiatry*, 195, 414-419. doi:10.1192/bjp.bp.108.061192
- Wang, Y., Wang, M., & Xing, X. (2018). Parental harsh discipline and child emotion regulation: The moderating role of parental warmth in China. *Children and Youth Services Review*, 93, 283-290. doi:10.1016/j.childyouth.2018.07.035
- Wenar, C., & Kerig, P. (2006). *Developmental Psychopathology: From Infancy through Adolescence*. Europa: McGraw-Hill Education
- Wicks-Nelson, R. & Israel, A. C. (2009). *Abnormal Child and Adolescent Psychology*. New Jersey: Pearson Education.
- Van Zeijl, J., Mesman, J., Stolk, M. N., Alink, L. R. A., van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., ... Koot, H. M. (2007). Differential susceptibility to discipline: The moderating effect of child temperament on the association between maternal discipline and early childhood externalizing problems. *Journal of Family*

OUDERLIJKE DISCIPLINERING EN DE SOCIAAL-EMOTIONELE ONTWIKKELING

Psychology, 21, 626–636. doi:10.1037/0893-3200.21.4.626